

BARBARA TECHMAŃSKA
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Historyczny
<https://orcid.org/0000-0002-0319-1776>

KAROL SANOJCA
Uniwersytet Wrocławski
Instytut Historyczny
<https://orcid.org/0000-0001-8630-0589>

POCZĄTKI I ROZWÓJ DYDAKTYKI HISTORII NA UNIWERSYTECIE WROCŁAWSKIM (1945–1989)¹

THE BEGINNINGS AND DEVELOPMENT OF THE DIDACTICS OF HISTORY AT THE UNIVERSITY OF WROCLAW (1945–1989)

ABSTRACT: The text presents the stages of development of Polish history didactics at the University of Wrocław. Its informal beginnings were connected with the activity of Ewa Maleczyńska, engaged in the training of future teachers. The circumstances of the establishment of the Department of History Didactics were described. Then, first employees of the Department – Karol Fiedor, Romuald Gelles, Grażyna Pańko, and Danuta Matwijowska – were characterised and their research interests were presented. Attention was paid to the set of subjects they taught for the teaching specialisation, as well as the additional classes they undertook to popularise history.

KEYWORDS: Department of History Didactics, University of Wrocław, didactics

Dzieje terminu dydaktyka sięgają początków XVII w. i był on definiowany jako „sztuka nauczania”. Upowszechnienie tej nazwy zawdzięczamy Janowi Amosowi Komeńskiemu (*Didaktika Magna / Opera didactica omnia* z 1657 r.). Jego myśl pedagogiczna trudna jest do przecenienia i pozostaje wciąż żywa, o czym

¹ Niniejszy tekst nie pretenduje do całościowego ujęcia tematu – jest formą przedstawienia wstępnych ustaleń i zarysowania problemów, które będą stanowić podstawę przyszłego, monograficznego opracowania.

świadczą działające dziś towarzystwa i odbywające się sympozja komenologiczne. Na przełomie XIX i XX w. postępująca specjalizacja wytycznych dotyczących nauczania różnych przedmiotów spowodowała wydzielenie się dydaktyk szczegółowych, w tym dydaktyki historii. Powstające wówczas publikacje miały utylitarny charakter i były najczęściej zbiorem praktycznych wskazówek (poradników) dla nauczycieli². Stopniowo też dydaktyka ze „sztuki” zmieniała się w „naukę”. W okresie międzywojennym na polskich uniwersytetach wykładana była w ramach godzin zleconych i stawała się niezbędna przy staraniach o zdanie egzaminu nauczycielskiego i uzyskanie prawa do nauczania w szkołach³. Jako dyscyplina uniwersytecka na stałe zagościła na polskich uczelniach dopiero po II wojnie światowej⁴. Także na Uniwersytecie Wrocławskim po 1945 r. zaistniała potrzeba zorganizowania teoretycznego i praktycznego kształcenia studentów jako przyszłych nauczycieli historii. Specjalność nauczycielska jest najstarszą specjalnością w Instytucie Historycznym. Okres blisko 80 lat, jaki upłynął od wojny, a także jubileusz 50-lecia istnienia Zakładu Dydaktyki Historii w Instytucie Historycznym UW stanowią dobrą okazję do zaprezentowania dziejów tej uniwersyteckiej jednostki oraz przypomnienia postaci, które wniosły swój wkład w rozwój wrocławskiej dydaktyki, ich dorobku naukowego i dydaktycznego⁵. Jest to także dogodna okoliczność, by zachować w pamięci relacje osób związanych z Zakładem od momentu jego powstania⁶. Bazę źródłową niniejszego tekstu stanowią przede

² Stanisław Sobiński, *Uwagi metodyczne o nauczaniu historii*, Warszawa 1910; Paweł Bobek, *Uwagi o nauce historii w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919.

³ Opublikowany został wówczas pierwszy uniwersytecki podręcznik tej dyscypliny: Hanna Pohoska, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1927, wyd. 2, 1937. Zob. też Jadwiga Lechicka, *Polska dydaktyka historii w latach 1925–1937*, Łódź 1937.

⁴ Jerzy Maternicki, *Problemy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny”, 87 (1980), 3–4, s. 592. Syntetycznie problem ten ujął Alojzy Zielecki w pierwszym rozdziale wydanej kilkanaście lat temu publikacji będącej wprowadzeniem do nauczania tego przedmiotu na poziomie uniwersyteckim, który zatytułowany został *Po co i jak studiować dydaktykę historii?* (Alojzy Zielecki, *Wprowadzenie do dydaktyki historii*, Kraków 2008, s. 11).

⁵ Niewiele uniwersyteckich Zakładów Dydaktyki Historii w Polsce doczekało się szerszego, naukowego przedstawienia własnych dziejów. Zob. np. Janina Mazur, *Dydaktyka historii na Uniwersytecie Pedagogicznym (Wyższej Szkole Pedagogicznej, Akademii Pedagogicznej) w Krakowie w okresie przemian edukacyjnych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, 142, *Studia Historica* 15 (2013), s. 175–191.

⁶ Próby przedstawienia historii Zakładu podejmowane były kilkakrotnie, miały jednak przyczynkarski charakter. Zob. Grażyna Pańko, *Z historii Zakładu Dydaktyki Historii w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. eadem, Joanna Wojdon, Toruń 2003, s. 15–17; Barbara Techmańska, *Zakład Dydaktyki Historii i WoS wspólnie*, [w:] *Wokół problemów edukacji... Księga pamiątkowa dedykowana Pani profesor Grażynie Pańko z okazji 40-lecia Zakładu Dydaktyki Historii*

wszystkim dokumenty zgromadzone w Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego (teczki osobowe, protokoły Rad Instytutu, Wydziału Historyczno-Filozoficznego, programy studiów) oraz akta osobowe przechowywane w Archiwum Akt Nowych. Przy odtwarzaniu historii Zakładu Dydaktyki Historii cenną pomoc stanowiły też wspomnienia pracowników – emerytowanych i obecnych. Mając pełną świadomość, że autorami tekstu są osoby od wielu lat będące pracownikami tej jednostki, co może stanowić przeszkodę w dokonywaniu obiektywnych ocen, staraliśmy się nieustająco pamiętać o złotej maksymie – pisania *sine ira et studio*.

Po II wojnie światowej wszystkie polskie uniwersytety działały według wzorów uczelni przedwojennych. Także na uniwersytecie we Wrocławiu funkcjonował Wydział Humanistyczny, na którym historycy rozpoczęli kształcenie studentów. Strukturę tę zmieniła ustawa z 15 XII 1951 r., kiedy to po podziale wyodrębniono z niego Wydział Historyczno-Pedagogiczny. W jego ramach istniała stopniowo powiększająca się grupa katedr historycznych, jednak nie znalazło się jeszcze wówczas miejsce na katedrę dydaktyki historii. A sposobność ku temu była znakomita, gdyż ośrodek wrocławski miał to szczęście, że wśród naukowców przybyłych ze Lwowa była m.in. Ewa Maleczyńska, która miała znaczące osiągnięcia w tej dziedzinie. Urodziła się w 1900 r. jako Ewa Szweygierówna, studiowała historię na Uniwersytecie Jana Kazimierza we Lwowie, gdzie przez dwa lata była w Katedrze Historii Polski asystentką prof. Stanisława Zakrzewskiego, u którego w 1924 r. obroniła pracę doktorską⁷. W grudniu tego roku wyszła za mąż za Karola Maleczyńskiego. Po studiach uczyła w prywatnych i państwowych gimnazjach lwowskich⁸, była kierownikiem Ośrodka Metodycznego Nauczania Historii, działała także w Komisji Dydaktycznej przy Zarządzie Głównym Polskiego Towarzystwa Historycznego. Od 1934 r. prowadziła zajęcia z dydaktyki na Uniwersytecie Jana Kazimierza⁹. Jej publikacje o charakterze dydaktycznym koncentrowały się na problemach nauczania historii w szkole średniej¹⁰. Podczas powszechnego zjazdu historyków w Warszawie w 1930 r. wygłosiła referat na temat lektur historycznych

i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego, red. Joanna Wojdon, Barbara Techmańska, Wrocław 2012, s. 15–16.

⁷ Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego (Derżawnyj Archiv Lvivskoj Oblasti) [dalej: DALO], fond 26, opis 5, sprawa 2103 (Ewa Szweygier); sprawa 1179 (Ewa Maleczyńska).

⁸ Zygmunt Antkowiak, *Ewa Maria Maleczyńska (1900–1972)*, [w:] *Patroni ulic Wrocławia*, Wrocław–Warszawa–Gdańsk–Kraków 1982, s. 166–168.

⁹ DALO, f. 26, spr. 1179, k. 2.

¹⁰ Janina Gilewska, *Bibliografia prac prof. dr Ewy Maleczyńskiej za lata 1926–1966*, [w:] *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy*

dla gimnazjalistów¹¹. Tej tematyce pozostała wierna w latach następnych, gdy opublikowała dwa teksty w ukazujących się od roku 1933 „Wiadomościach Historyczno-Dydaktycznych”¹². Swoje praktyczne doświadczenia w organizowaniu samodzielnej pracy gimnazjalistów, przy wykorzystaniu metody pracy pod kierunkiem, przedstawiła w kolejnym tekście w tymże czasopiśmie w 1934 r.¹³ Była pionierką stosowania historii oralnej w nauczaniu szkolnym – zalecała przeprowadzanie przez młodzież wywiadów i korzystania z tego materiału na lekcjach¹⁴. Zabierała głos w prowadzonej wówczas debacie na temat uwzględniania w edukacji zagadnień regionalnych. Jako gorąca orędowniczka podkreślała, że związane z tym korzyści znacznie przewyższają potencjalne niebezpieczeństwa (zwłaszcza w społeczeństwie wielonarodowościowym, jakim wówczas była Polska)¹⁵. Praktycznym wyrazem tych zainteresowań było współautorstwo metodycznego opracowania poświęconego dziejom Ziemi Czerwieńskiej¹⁶. Całość swoich przemyśleń i doświadczeń pedagogicznych zawarła w wydany w 1937 r. podręczniku *Nauczanie historii w szkole średniej*¹⁷. W pracy tej postulowała różnorodność metod pracy, stosowanie ilustracji i filmu w nauczaniu, wprowadzanie do lekcji tekstów źródłowych. Zachęcała nauczycieli do zwiększania stopnia samodzielności uczniów i do racjonalizowania ich prac domowych¹⁸. Wszystkie te działania miały przyczynić się do modernizacji tradycyjnego modelu nauczania historii.

dydaktycznej i naukowej, red. Roman Heck, Waław Korta, Józef Leszczyński Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 9–20.

¹¹ Ewa Maleczyńska, *O roli książki historycznej w pracy szkoły średniej*, [w:] *Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie, 28 listopada do 4 grudnia 1930 r.*, t. 1: *Referaty*, Lwów 1930, s. 651–656.

¹² *Eadem*, *W sprawie lektury historycznej w wyższych klasach szkoły średniej*, „Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne”, 1 (1933), 2, s. 72–87; *eadem*, *Lektura historyczna w I. klasie licealnej a dotychczasowa polska produkcja wydawnicza*, „Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne”, 5 (1937), 3, s. 113–123.

¹³ *Eadem*, *Z doświadczeń nad samodzielną pracą ucznia w obrębie nauczania historii w szkole średniej*, „Wiadomości Dydaktyczno-Historyczne”, 2 (1934), 2, s. 75–90.

¹⁴ Jerzy Maternicki, *Polska dydaktyka historii 1918–1939. Materiały i komentarze*, Warszawa 1978, s. 125–129.

¹⁵ Teresa Kulak, *Profesor Ewa Maleczyńska wśród prekursorów edukacji regionalnej i lokalnej w polskim szkolnictwie średnim w latach 1931–1939*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 59 (2004), 3, s. 423–433.

¹⁶ *Materiały i wskazówki do nauczania historii Ziemi Czerwieńskiej (do r. 1772)*, oprac. Ewa Maleczyńska, Aleksy Gilewicz, Lwów 1933.

¹⁷ Ewa Maleczyńska, *Nauczanie historii w szkole średniej*, Lwów–Warszawa 1937.

¹⁸ Zob. też Jerzy Centkowski, *Ewa Maleczyńska jako dydaktyk historii*, [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku*, t. 4, red. Leonid Zaszkiniak, Jerzy Maternicki, Lwów 2006, s. 484–493.

Maleczyńska, w ocenie Jerzego Maternickiego, „uprawiała dydaktykę historii w sposób wysoce pragmatyczny. Interesował ją zawsze pragmatyczny aspekt zagadnienia, nie zaś jego implikacje teoretyczne. Wyczulona na to, co nowe w dydaktyce historii, nigdy nie szła jednak niewolniczo za modą, przyjmowała tylko to, co jej zdaniem można było zaadaptować do warunków pracy szkoły polskiej”¹⁹.

Po II wojnie światowej, zmuszona opuścić Lwów, przez rok uczyła w I Gimnazjum Państwowym w Krakowie, a do Wrocławia przyjechała w 1946 r., gdzie przez kilka lat uczyła w szkołach średnich (I i III Gimnazjum). Równocześnie prowadziła Ośrodek Dydaktyczny Historii i Nauki o Polsce Współczesnej²⁰. Po habilitacji w 1948 r. na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu, od 1950 r. zatrudniona została na Uniwersytecie Wrocławskim. Mimo tak poważnego dorobku w zakresie dydaktyki historii Maleczyńska we Wrocławiu swoje główne zainteresowania skierowała na inne obszary – mediewistyki, głównie śląskiej²¹. Przez lata pracy, do emerytury w 1968 r. i śmierci cztery lata później, pozostawiła po sobie wdzięczną pamięć u uczniów i współpracowników²².

Nieliczne prace Maleczyńskiej z zakresu dydaktyki powstałe w okresie powojennym dotyczyły zagadnień regionalizmu w nauczaniu historii²³ oraz współpracy pomiędzy uczelnią a szkołą²⁴. Więcej było natomiast działań praktycznych. Jeszcze będąc nauczycielką gimnazjalną, od roku szkolnego 1947/1948, zatrudniona

¹⁹ Maternicki, *Polska dydaktyka*, s. 256.

²⁰ Roman Heck, *Maleczyńska Ewa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków 1974, s. 301–302.

²¹ Krystyn Matwijowski, *Lwowskie historycy współtwórcami wrocławskiego ośrodka badań historycznych. Prof. dr hab. Ewa Maria Maleczyńska*, [w:] *Człowiek, idea, dzieło. Prace dedykowane Profesor Stefanii Walasek*, red. Barbara Jędrychowska, Wrocław 2013, s. 97–103.

²² Krystyn Matwijowski, *Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, *Materiały III Zjazdu absolwentów historii* [Uniwersytetu Wrocławskiego, 10–11 IX 1988 r.], Wrocław 1991, s. 71–79; Barbara Leszczyńska, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, s. 124–126; Irena Czachorowska, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, s. 126–128; Janina Gilewska-Dubis, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, s. 120–124; *eadem*, *Profesor Ewa Maleczyńska – historyk i przyjaciel*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 52 (1997), 3–4, s. 287–293. Formą wyrażenia uznania dla E. Maleczyńskiej była publikacja poświęconej jej księgi pamiątkowej: *Studia z dziejów kultury i ideologii*.

²³ Ewa Maleczyńska, *Zagadnienie regionalizmu w nauczaniu historii w szkole średniej*, „Wiadomości Historyczne”, 2 (1949), 2, s. 32–36.

²⁴ *Eadem*, *Ćwierć wieku tradycji i dalsze formy współpracy Uniwersytetu Wrocławskiego i szkoły*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 26 (1971), 1, s. 5–14.

została do prowadzenia uniwersyteckich wykładów z dydaktyki historii²⁵. Niestety, na podstawie publikowanych corocznie „Spisów wykładów” trudno jednoznacznie stwierdzić, czy weszły one na stałe do programu studiów. Wydaje się jednak, że aż do 1963 r. nie miała dydaktyka swojego stałego miejsca w programie studiów. Organizowane były tylko zajęcia przygotowujące przyszłych nauczycieli do pracy w szkołach (specjalność nauczycielska prowadzona była od 1953 r.)²⁶ pod nazwą metodyka nauczania historii (wykład i ćwiczenia), nie zajmowano się jednak badaniami naukowymi dotyczącymi tej subdyscypliny. Do prowadzenia zajęć zatrudniano przede wszystkim osoby posiadające doświadczenie w nadzorze dydaktycznym, m.in. pracowników wrocławskiego Kuratorium Oświaty. W latach 60. XX w., do przejścia na emeryturę, ćwiczenia z metodyki w ramach godzin zleconych świadczył Jan Dudek (wizytator szkół średnich Kuratorium), a wykłady od 1963 r. prowadził Karol Fiedor. Także J. Dudek organizował pierwsze lekcje próbne w szkołach (dziś funkcjonujące pod nazwą praktyk śródrocznych)²⁷. Dodatkowo także pracownicy Katedry Pedagogiki odbywali zajęcia (wykłady i ćwiczenia) z elementów nauk pedagogicznych²⁸ – w latach 60. XX w. byli to dr Zygmunt Szulc i mgr Blandyna Bazylak. Od 1965 r. wśród przygotowujących studentów do pracy w szkole pojawili się psychologowie. Jak wspominał K. Fiedor, organizacja wrocławskiej dydaktyki historii związana była z zakładem, na którego czele stał prof. Henryk Zieliński:

[...] nie mieliśmy aż do 1963 roku ani zakładu, ani możliwości uprawiania tej dyscypliny humanistycznej. Rodzący się zakład metodyki nauczania historii istniał najpierw przy Zakładzie, a potem Katedrze Historii Powszechnej i Polski XIX i XX w. Ciągłe traktowano nas jako ludzi, którzy mają do spełnienia określoną funkcję w kształtowaniu studentów, przygotowywaniu ich do pracy w szkołach typu średniego i może

²⁵ *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1947/1948*, Wrocław 1947, s. 13. Także w aktach osobowych Maleczyńskiej jest informacja o prowadzeniu przez nią wykładów z dydaktyki historii w szkole stopnia podstawowego i licealnego (2 godziny tygodniowo), ale brak okresu, w jakim to się odbywało, Archiwum Akt Nowych (dalej: AAN), MEN, Akta osobowe Ewa Maleczyńska (1946–1970), sygn. 3379, k. 40. Wspomniana informacja znajduje się również w życiorysie napisanym przez samą E. Maleczyńską. *Ibidem*, k. 14.

²⁶ Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego (dalej: AUWr), Programy studiów jednolitych magisterskich dziennych 4-letnich. Historia 1953–1981, sygn. 81/4, b.p.

²⁷ Romuald Gelles, *Wspomnienia z dziejów Zakładu Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Wokół problemów edukacji*, s. 10.

²⁸ Zob. np. *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1962/1963*, Wrocław 1962, s. 13; *Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1965/1966*, Wrocław 1965, s. 38–39.

powszechnego, ale nie byliśmy równorzędnymi partnerami w Instytucie. Stąd też uprawialiśmy metodykę nauczania historii na marginesie badań historycznych²⁹.

Na początku roku akademickiego 1969/1970 na Uniwersytecie Wrocławskim przeprowadzono istotne zmiany organizacyjne, wprowadzając nową, instytutową strukturę³⁰. Na Wydziale Filozoficzno-Historycznym powołano wówczas do życia dwa instytuty, w tym Instytut Historyczny³¹, na który składało się sześć zakładów (Historii Starożytnej, Historii Polski i Powszechnej do końca XV w., Historii Polski i Powszechnej XVI–XVIII w., Historii Polski i Powszechnej XIX i XX w., Zakład Nauk Pomocniczych Historii i Archiwistyki oraz Historii Gospodarczej, Społecznej i Demografii)³². Niedługo później, 28 XII 1972 r. rektor Marian Orzechowski rozporządzeniem nr 29/72, które weszło w życie 1 I 1973 r., utworzył „dla celów dydaktyczno-naukowych” Zakład Dydaktyki Historii³³. Dyskusja o potrzebie powołania Zakładu odbyła się na posiedzeniu Rady Wydziału Historyczno-Filozoficznego 16 II 1972 r. Pracownicy Katedry Pedagogiki podkreślali, że funkcjonowanie takiego Zakładu odciąży katedrę zarówno w zakresie prowadzonych do tej pory zajęć, jak i organizacji praktyk. Podkreślali jednak, że należy zaangażować odpowiednio przygotowaną kadrę, ponieważ samo bycie historykiem nie wystarczy, aby być dobrym metodykiem. Wypadałoby, aby pracownicy tego zakładu posiadali wykształcenie pedagogiczne. Polemizował z tymi opiniami prof. Władysław Czapliński, twierdząc, że doświadczenie pedagogiczne i metodyczne zdobywa się „w pracy z młodzieżą”. Uczestnicy dyskusji nie mieli wątpliwości, że taki Zakład jest potrzebny, podkreślając konieczność zajęcia się przez jego pracowników metodyką i dydaktyką od strony naukowej, m.in. opisywaniem programów i podręczników. Profesor Adam Galos (ówczesny dyrektor Instytutu Historycznego) przypominał, że tego typu zakłady działają już na innych uczelniach i że przyszli pracownicy Zakładu Metodyki³⁴ utrzymują z nimi kontakt. Ponadto

²⁹ Karol Fiedor, *Dydaktyka historii w Uniwersytecie Wrocławskim*, [w:] *Edukacja historyczna*, s. 14.

³⁰ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 17 IV 1969 r. w sprawie organizacji Uniwersytetu Wrocławskiego im. Bolesława Bieruta we Wrocławiu, „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego” 1969, nr A-4, poz. 34.

³¹ Zarządzenie Ministra Oświaty i Szkolnictwa Wyższego z dnia 25 VI 1969 r., *Inauguracja roku akademickiego*, Wrocław 1970, s. 9.

³² O tym m.in. w sprawozdaniu Dyrektora Instytutu Adama Galosa: AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły posiedzeń za lata 1969–1974, sygn. 381/1, k. 71.

³³ AUWr, Zarządzenia Rektora UWr, sygn. RO-0131, b.p.

³⁴ Określenia „metodyka” i „dydaktyka” dość często traktowane są synonimicznie.

zaznaczył, że jest rekomendacja prof. Tadeusza Słowikowskiego i docent Wandy Zwolskiej (znanych dydaktyków historii) dla powstania Zakładu³⁵. Natomiast Romuald Gelles wskazywał w swoich wspomnieniach jako inicjatorów powołania nowego Zakładu E. Maleczyńską i K. Fiedora oraz „sprzyjające okoliczności”:

[...] porozumiał się on [Karol Fiedor] z prof. Maleczyńską i dojrzała idea powołania odrębnego zakładu dydaktyki historii. Okoliczności były sprzyjające ponieważ rektorem został Marian Orzechowski z Instytutu Historycznego, dzięki któremu łatwiej było pokonać wszelkie przeszkody biurokratyczne³⁶.

Na czele nowo powołanej jednostki stanął właśnie docent K. Fiedor, a w jej skład weszli ponadto Danuta Matwijowska (pracowała do emerytury w 2000 r.)³⁷, Romuald Gelles oraz Grażyna Pańko na stanowiskach asystenckich³⁸. W kolejnych latach poszerzono stan osobowy Zakładu o Barbarę Leszczyńską (pracowała w latach 1975–1979 i 1988–1990)³⁹, Lecha Górnego (zatrudniony był w latach 1975–1977) i Michała Onyszkiewicza (pracował na godzinach zleconych w latach 80. XX w.). W 1985 r. pracę w zespole rozpoczął Karol Sanojca⁴⁰, a w 1989 r. Małgorzata Pawlak. Jednocześnie niektórzy pracownicy stopniowo lokowali swoje zainteresowania

³⁵ AUWr, Protokoły Rady Wydziału Historyczno-Filozoficznego za lata 1969–1972, sygn. 252/6, k. 35–36.

³⁶ Gelles, *Wspomnienia*, s. 10.

³⁷ Wniosek o jej zatrudnienie pojawił się na Radzie Wydziału Filozoficzno-Historycznego. Referujący go Wojciech Wrzesiński podkreślał „poważne doświadczenie mgr D. Matwijowskiej w zakresie prowadzenia zajęć dydaktycznych oraz bardzo pozytywne opinie władz oświatowych”. – AUWr, Protokoły Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego za lata 1969–1972, sygn. 252/6, k. 22.

³⁸ *Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy na rok akademicki 1973/1974*, Wrocław 1974, s. 39; *Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy na rok akademicki 1974/1975*, Wrocław 1974, s. 19. Na adiunkta G. Pańko otrzymała powołanie 26 VI 1981. – AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1981–1982, sygn. 381/5, k. 20.

³⁹ W roku 1989/1990 B. Leszczyńska pracowała tylko na pół etatu. Warto wspomnieć, że zatrudnienie w 1975 r. B. Leszczyńskiej miało związek z wzrastającą liczbą godzin w Zakładzie, choćby ze względu na zajęcia z metodyki propedeutyki wiedzy o społeczeństwie. W podaniu do rektora K. Fiedor zwracał uwagę, że Zakład miał do obsadzenia 1300 godzin, a dotychczasowi pracownicy mogli jedynie zrealizować 900 (oprócz nadzoru nad praktykami, którego nie wliczano do etatu). – AUWr, Akta osobowe Barbary Leszczyńskiej, sygn. 138/72480, k. 9. Podobnie przyjęcie do pracy B. Leszczyńskiej w 1989 r. wynikało z problemów kadrowych Zakładu – G. Pańko chciała zrealizować urlop habilitacyjny, a D. Matwijowska przebywała na urlopie zdrowotnym. *Ibidem*, k. 25.

⁴⁰ Wniosek o etat w Zakładzie Dydaktyki pojawił się na Radzie Instytutu 21 XI 1984 r. (AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1983–1984, sygn., 381/6, k. 71). Dyrekcja miała świadomość potrzeb kadrowych Zakładu, brak było jednak wolnego etatu, dlatego zwrócono się o zgodę na nowy etat do rektora. Zgodę tę najprawdopodobniej otrzymano, ponieważ w styczniu 1985 r. etat ten otrzymał Karol Sanojca – zatrudniony od 15 marca tego roku. – AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1985–1986, sygn. 381/7, k. 5.

badawcze poza dydaktyką historii. Już od 1 X 1979 r. K. Fiedor przeszedł do Instytutu Nauk Politycznych, a p.o. kierownikiem Zakładu został Romuald Gelles⁴¹. Formalnie stał na jego czele od 1 IX 1981 r. do 31 VIII 1986 r., kiedy to również przeszedł do Instytutu Nauk Politycznych⁴². Kolejnym kierownikiem została G. Pańko i pełniła tę funkcję do przejścia na emeryturę w 2019 r.⁴³

Dorobek naukowy pracowników Zakładu Dydaktyki Historii Uniwersytetu Wrocławskiego jest rozległy⁴⁴. Zatrudnieni w nim pracownicy prowadzili badania z zakresu szeroko rozumianej dydaktyki oraz podejmowali zagadnienia wynikające z ich pozadydaktycznych zainteresowań. Jedynie D. Matwijowska oraz B. Leszczyńska (doktorat w 1967 r. u Ewy Małczyńskiej) zatrudnione były na etatach dydaktycznych. Widoczny wyraźnie w naukowych poczynaniach pracowników Zakładu dualizm zainteresowań w dużej mierze wynikał z konieczności – brak było bowiem możliwości zdobywania habilitacji z dydaktyki historii. Bliskie dydaktyce pozostawały jedynie tematy z dziejów edukacji, w których specjalizowało się kilka osób. Pierwszy kierownik Zakładu K. Fiedor (1927–2010) studia historyczne ukończył we Wrocławiu w 1955 r. Pracował w Archiwum Państwowym oraz we wrocławskich szkołach podstawowych i średnich. Pracę na uczelni rozpoczął w 1963 r., gdy został zatrudniony jako starszy asystent. Rok później obronił u prof. H. Zielińskiego doktorat i w 1965 r. mianowany został adiunktem. Docentem został w 1968 r., a habilitację zrobił w 1978 r. na Uniwersytecie Śląskim⁴⁵. Główny nurt jego zainteresowań naukowych dotyczył stosunków polsko-niemieckich XIX i XX w., ze szczególnym uwzględnieniem problematyki śląskiej⁴⁶. Jako nauczyciel z powołania interesował się też problematyką dydaktyczną, choć bardziej

⁴¹ Wniosek o powołanie R. Gellesa. – AUWr, Rada Instytutu, protokoły za lata 1979–1980; sygn. 381/4, k. 70.

⁴² *Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy 1981/1982*, Wrocław 1982, s. 50; *Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy 1986/1987*, Wrocław 1986, s. 57.

⁴³ Informacja o powołaniu na p.o. kierownika Zakładu pojawiła się na Radzie Instytutu 21 IX 1986 r. – AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1985–1986, sygn. 381/7, k. 104.

⁴⁴ Dorobek ten został ograniczony do końca lat 80. XX w. Szerzej przedstawiony zostanie w przygotowywanej monografii.

⁴⁵ W 1972 r. miała miejsce pierwsza, nieudana habilitacja K. Fiedora. Mimo pozytywnych recenzji oraz akceptacji w głosowaniu podczas posiedzenia Rady Wydziału Centralna Komisja Kwalifikacyjna do Spraw Kadr Naukowych nie zatwierdziła jej. – AUWr, Karol Fiedor – akta habilitacyjne, sygn. 31/95, k. 6.

⁴⁶ Ważniejsze publikacje z okresu pracy w Instytucie Historycznym: *Walka z nazewnictwem polskim na Śląsku w okresie hitlerowskim (1933–1939)*, oprac. Karol Fiedor, Wrocław 1966; *idem*, *Polscy robotnicy rolni na Śląsku pod panowaniem niemieckim na tle wychodźstwa do Rzeszy 1918–1932*, Wrocław 1968; *idem*, *Antypolskie organizacje w Niemczech (1918–1933)*, Wrocław 1973.

w praktycznym kształceniu studentów. Wśród jego nielicznych prac *stricto* dydaktycznych są przygotowane pod jego redakcją w 1986 r. materiały pomocnicze dla nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie⁴⁷. Pełnił też K. Fiedor liczne funkcje administracyjne – w latach 1969–1971 był prodziekanem Wydziału Filozoficzno-Historycznego, dziekanem tego wydziału (1971–1972), a w latach 1975–1980 prorektorem do spraw studentów i wychowania. Dalsza jego kariera naukowa (1982 profesor nadzwyczajny, 1988 profesor zwyczajny) przebiegała już poza Instytutem Historycznym.

Także Romuald Gelles (ur. 1941) istotną część swojego naukowego dorobku związał z Instytutem Historycznym. W 1963 r. uzyskał magisterium w tymże instytucie, w 1973 r. obronił doktorat (*Wrocław w latach Wielkiej Wojny 1914–1918*), a stopień doktora habilitowanego zdobył w 1984 r.⁴⁸ Jeszcze podczas pracy w Instytucie Historycznym pełnił funkcję jego wicedyrektora (1984–1985). Po przejściu na Wydział Nauk Społecznych także piastował liczne funkcje – wicedyrektora Instytutu Politologii, prorektora, dziekana, a w latach 1999–2002 nawet rektora uczelni. W jego badaniach naukowych tematyka oświatowa odgrywała znaczną rolę, czego wyrazem są publikacje dotyczące szkoły niemieckiej w okresie międzywojennym⁴⁹. Wyrazem docenienia zasług R. Gellesa dla uniwersyteckiej społeczności była publikacja poświęconej mu książki jubileuszowej w 65. rocznicę urodzin⁵⁰.

Grażyna Pańko (ur. 1948) przez całe zawodowe życie związana była z Zakładem Dydaktyki, choć początkowe jej zainteresowania oscylowały wokół historii nowożytnej (magisterium u W. Czaplińskiego). Po ukończonych w 1971 r. studiach na Uniwersytecie Wrocławskim została na nim zatrudniona. Szybko jednak uwagę skierowała na inne obszary i, jak już wspomniano, tematyka jej obronionej w 1981 r. pracy doktorskiej była poświęcona polskiemu szkolnictwu w międzywojennej Czechosłowacji (promotor K. Fiedor). Tematyce relacji polsko-czeskich i polskiej mniejszości w czeskiej części Śląska Cieszyńskiego pozostała wierna przez wiele lat, nie

⁴⁷ *Idea pokoju w myśli politycznej w przeszłości i współczesności. Materiały pomocnicze dla nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. Praca zbiorowa*, red. Karol Fiedor, Wrocław 1986.

⁴⁸ AAN, MEN, akta habilitacyjne R. Gellesa, sygn. 16318, k. 36.

⁴⁹ Romuald Gelles, *Rola szkoły niemieckiej w kształtowaniu obrazu Polski i Polaków w okresie międzywojennym*, Wrocław 1986; *idem*, *Sprawy polskie w szkole niemieckiej w latach 1919–1939*, Wrocław 1991. R. Gelles był też redaktorem publikacji zbiorowej dotyczącej problematyki oświatowej: *Z zagadnień oświaty i wychowania w Polsce i na Zaolziu*, red. *idem*, Wrocław 1980.

⁵⁰ *Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Romualdowi Gellesowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin. Studia i szkice z historii stosunków międzynarodowych i politologii*, red. Tadeusz Lebioda, Wrocław 2006.

zaniedbując jednak publikacji dydaktycznych, koncentrujących się głównie wokół praktyki szkolnej.

Z punktu widzenia uniwersyteckiej dydaktyki ważny był fakt, że wszyscy pracownicy Zakładu posiadali doświadczenia praktyczne – przed podjęciem pracy na uczelni, a częściowo także w jej trakcie, byli nauczycielami szkół podstawowych i średnich. Liczba godzin dydaktyki historii w programach studiów była zmienna. W latach 70. XX w. realizowano 60 godzin metodyki nauczania historii, a od początku lat 80. XX w. było to 120 godzin (dydaktyka historii i propedeutyka wiedzy o społeczeństwie) oraz 30 godzin technicznych środków audiowizualnych. W toku czteroletnich studiów dydaktyka realizowana była na III i IV roku, w toku zaś pięcioletnich – od piątego do dziewiątego semestru⁵¹. Istotnym elementem przygotowania do pracy w szkole były praktyki śródroczne. Stanowiły one dla studentów nie tylko pierwszą możliwość zetknięcia się z pracą nauczyciela, ale przede wszystkim nierzadko pozwalały na ocenienie własnych predyspozycji do wykonywania tego zawodu w przyszłości. Przez kilka dziesięcioleci studenci hospitowali zajęcia oraz prowadzili swoje pierwsze lekcje w wielu podstawowych i średnich szkołach Wrocławia. Współpraca z uczącymi tam nauczycielami trwała wiele lat. Równie ważną składową przygotowania zawodowego studentów realizujących specjalność nauczycielską były praktyki ciągłe. Przez długie lata istniał obowiązek ich wizytowania przez pracowników Zakładu. Wspominał o tym R. Gelles:

Praktyki te odbywały się na całym Dolnym Śląsku. Zaczynaliśmy więc o siódmej rano. Jeździliśmy do Kowar, do Trzebnicy, pod Wałbrzych, do innych miast. Pociągami, autobusami, potem Karol Fiedor kupił trabanta, więc jeździliśmy trabantem, czasem z przygodami. Pozwalało to też utrzymać kontakt z nauczycielami – często zresztą naszymi byłymi studentami. Dzisiaj już chyba nie ma takiej bliskości⁵².

Po powstaniu Zakładu jego pracownicy realizowali także inne przedmioty – między innymi „techniczne środki nauczania” (od roku akademickiego 1973/1974). Dyskusja o potrzebie wprowadzenia tego typu zajęć odbyła się na Radzie Instytutu Historycznego 7 XI 1972 r. Karol Fiedor podkreślał konieczność przygotowania studentów do pracy ze środkami audiowizualnymi, sugerując, aby zatrudnić pracownika technicznego, który będzie w stanie wyedukować przyszłych nauczycieli w tym zakresie. Przy okazji wnioskował o zakupienie telewizora,

⁵¹ AUWr, Plany i programy studiów jednolitych magisterskich dziennych 4-letnich (1953–1981) i (1982–1990), sygn. 81/4, b.p.

⁵² Gelles, *Wspomnienia*, s. 12.

tłumacząc, że studenci powinni oglądać instruktażowe programy edukacyjne⁵³. Można więc przypuszczać, że możliwości sprzętowe Instytutu były wówczas bardzo ograniczone. Radzono sobie z tym jednak w dość nietypowy sposób. Romuald Gelles wspominał: „Wykorzystywaliśmy m.in. fakt, że jeden z naszych studentów pracował w KW PZPR, a oni dysponowali tam świetnie wyposażoną w sprzęt audiowizualny salą do szkoleń. Czasami mogliśmy tam odbyć zajęcia”⁵⁴. W latach 80. XX w. pracownicy Zakładu prowadzili także zajęcia z pedagogiki⁵⁵. Przez wiele lat wspierali także organizacyjnie olimpiady historyczne. Karol Fiedor współpracował z „Wiadomościami Historycznymi”, do których przygotowywał m.in. wywiady z wrocławskimi historykami. W czasopiśmie tym publikowali też inni pracownicy.

Nauczycielskie kompetencje osób pracujących w Zakładzie Dydaktyki wykorzystywane były w różny sposób. Jeszcze w latach 70. XX w. K. Fiedor prze-forsował pomysł organizacji tzw. objazdów dydaktycznych po Polsce. Początkowo trwały one tydzień, w kolejnych latach skrócono je:

Wynajmowano autokar i ruszano w teren. To była bardzo atrakcyjna sprawa, ale równocześnie dbano, by wycieczka miała charakter metodyczny. Studenci przygotowywali informacje o każdym etapie, byli przewodnikami. Takie wspólne wyjazdy zbliżały do siebie wykładowców i studentów. Nawet po latach absolwenci wspominają je z wielką nostalgią⁵⁶.

W latach 80. i 90. XX w. organizowano je na II, III i IV roku. Pierwszy obejmował poznawanie zabytków Dolnego Śląska, drugi był do Krakowa, a trzeci do Warszawy. Czasami w trasach wycieczek dokonywano pewnych korekt⁵⁷. W latach 70. XX w. podczas okresu wakacyjnego odbyło się też kilka dwutygodniowych obozów wędrownych (w Beskidach, Tatrach i Bieszczadach), zorganizowanych dla dzieci pracowników Uniwersytetu Wrocławskiego, w których kadrę wychowawczą

⁵³ AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1969–1974, sygn. 381/1, k. 9.

⁵⁴ Gelles, *Wspomnienia*, s. 11.

⁵⁵ W protokole Rady Instytutu Historycznego z 10 IV 1984 r. znajduje się informacja o jednorazowej zmianie w planie studiów w związku z chorobą D. Matwijowskiej i przeniesienie prowadzonego przez nią wykładu z pedagogiki na kolejny semestr. – AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1983–1984, sygn. 381/6, k. 48.

⁵⁶ Gelles, *Wspomnienia*, s. 12. Na temat wyjazdów zob. też: AUWr, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1983–1984, sygn. 381/6, k. 48.

⁵⁷ Protokół Rady Instytutu Historycznego z 10 IV 1984 r. (Arch. UW, Rada Instytutu Historycznego, protokoły za lata 1983–1984, sygn. 381/6), k. 48. Współautorka tekstu pamięta, że w latach 90. zamiast do Warszawy był wyjazd do czeskiej Pragi.

stanowili pracownicy Zakładu. Jak wspominała G. Pańko: „To był też kontakt z górami i do dziś te wyprawy pamiętam, bo to był też »kurs« chodzenia po górach”⁵⁸.

Półwiecze powołanej w 1972 r. jednostki jest dobrą okazją do dokonania pewnego bilansu dokonań, który dowodzi, że dydaktyka historii jest potrzebna na uniwersytecie i niezbędna w procesie kształcenia nauczycieli. Specjalność nauczycielska nadal pozostaje jedną z najczęściej (obok archiwalnej) wybieranych przez studentów. Zakład Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie (nazwa została zmieniona w 2009 r.) jest też współcześnie największym liczebnie tego typu Zakładem akademickim w Polsce. O jego powstaniu i rozwoju na pewno zadecydowała determinacja pierwszych pracowników, ich badania budujące dorobek naukowy tej subdyscypliny, ale przede wszystkim działalność służąca przygotowaniu przyszłych nauczycieli w zdobywaniu przez nich niezbędnych kwalifikacji.

SUMMARY

The teaching of history didactics at the University of Wrocław in 1945–1989 can be divided into two periods, with the caesura set in 1972. During the first stage, the education of history students in the field of teaching specialisation was carried out on an ad hoc basis, through didactic classes within the framework of commissioned hours, carried out by teacher-practitioners. The establishment of the Department of History Didactics and the employment of several people in it – all of whom had previous practical teaching experience – significantly stabilized the training of future teachers and allowed for a gradual increase in the number of hours of specialisation subjects. The composition of the staff of the Department of Didactics was stable, despite the transfer to another department of K. Fiedor and later R. Gelles. Employed on a full-time basis, the staff of the Department carried out work in the field of didactics and other subjects – the predominant topic was history of the 20th century. The staff’s efforts to popularise history were also extensive.

BIBLIOGRAFIA / REFERENCES

Źródła archiwalne

Archiwum Uniwersytetu Wrocławskiego:

Protokoły Rady Wydziału Filozoficzno-Historycznego za lata 1969–1972, sygn. 252/6.

⁵⁸ *Moja dydaktyka, moje fascynacje, mój Wrocław* – rozmowa z prof. Grażyną Pańko przeprowadzona przez Małgorzatę Skotnicką-Palkę – „Edukacja–Kultura–Społeczeństwo” 2022, nr 3, s. 227.

- Protokoły Rady Instytutu Historycznego za lata:
1969–1974, sygn. 381/1,
1981–1982, sygn. 381/5,
1983–1984, sygn. 381/6,
1985–1986, sygn. 381/7.
- Teczki osobowe:
Barbara Leszczyńska, sygn. 138/72480.
- Teczki akt habilitacyjnych
Karol Fiedor, sygn. 31/95.
- Zarządzenia Rektora UW, sygn. RO-0131.
- Plany i programy studiów jednolitych magisterskich dziennych 4-letnich. Historia (1953–1981) i (1982–1990), sygn. 81/4.
- Archiwum Akt Nowych:
MEN, akta habilitacyjne Romualda Gellesa, sygn. 16318.
MEN, Akta osobowe Ewa Maleczyńska (1946–1970), sygn. 3379.
- Archiwum Państwowe Obwodu Lwowskiego (Derżawnyj Archiv Lwivskoj Oblasti) fond 26, opis 5,
Teczki osobowe:
Ewa Szweygier, spr. 2103,
Ewa Maleczyńska, spr. 1179.
- Fiedor Karol, *Dydaktyka historii w Uniwersytecie Wrocławskim*, [w:] *Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. Grażyna Pańko, Joanna Wojdon, Toruń 2003, s. 14.
- Gelles Romuald, *Wspomnienia z dziejów Zakładu Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie Instytutu Historycznego Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Wokół problemów edukacji... Księga pamiątkowa dedykowana Pani profesor Grażynie Pańko z okazji 40-lecia Zakładu Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego*, red. Joanna Wojdon, Barbara Techmańska, Wrocław 2012, s. 9–14.
- Moja dydaktyka, moje fascynacje, mój Wrocław* – rozmowa z prof. Grażyną Pańko przeprowadzona przez Małgorzatę Skotnicką-Palkę – „Edukacja–Kultura–Społeczeństwo” 2022, nr 3, s. 221–229.
- „Dziennik Urzędowy Ministerstwa Oświaty i Szkolnictwa Wyższego” 1969.
- Inauguracja roku akademickiego*, Wrocław 1970.
- Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1947/1948*, Wrocław 1947.
- Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1962/1963*, Wrocław 1962.
- Skład osobowy i spis wykładów na rok akademicki 1965/1966*, Wrocław 1965.
- Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy 1981/1982*, Wrocław 1982.
- Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy 1986/1987*, Wrocław 1987.
- Uniwersytet Wrocławski. Skład osobowy na rok akademicki 1973/1974*, Wrocław 1974
- Antkowiak Zygmunt, *Ewa Maria Maleczyńska (1900–1972)*, [w:] *Patroni ulic Wrocławia*, Wrocław–Warszawa–Gdańsk–Kraków 1982, s. 166–168.
- Bobek Paweł, *Uwagi o nauce historii w szkole powszechnej*, Cieszyn 1919.

- Centkowski Jerzy, *Ewa Maleczyńska jako dydaktyk historii*, [w:] *Wielokulturowe środowisko historyczne Lwowa w XIX i XX wieku*, t. 4, red. Leonid Zaszkilniak, Jerzy Maternicki, Lwów 2006, s. 484–493.
- Czachorowska Irena, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, *Materiały III Zjazdu absolwentów historii* [Uniwersytetu Wrocławskiego, 10–11 IX 1988 r.], Wrocław 1991, s. 126–128.
- Fiedor Karol, *Antypolskie organizacje w Niemczech (1918–1933)*, Wrocław 1973.
- Fiedor Karol, *Polscy robotnicy rolni na Śląsku pod panowaniem niemieckim na tle wychodźstwa do Rzeszy 1918–1932*, Wrocław 1968.
- Gelles Romuald, *Rola szkoły niemieckiej w kształtowaniu obrazu Polski i Polaków w okresie międzywojennym*, Wrocław 1986.
- Gelles Romuald, *Sprawy polskie w szkole niemieckiej w latach 1919–1939*, Wrocław 1991.
- Gilewska Janina, *Bibliografia prac prof. dr Ewy Maleczyńskiej za lata 1926–1966*, [w:] *Studia z dziejów kultury i ideologii ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, red. Roman Heck, Waław Korta, Józef Leszczyński Wrocław–Warszawa–Kraków 1968, s. 9–20.
- Gilewska-Dubis Janina, *Profesor Ewa Maleczyńska – historyk i przyjaciel*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 52 (1997), 3–4, s. 287–293.
- Gilewska-Dubis Janina, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, *Materiały III Zjazdu absolwentów historii* [Uniwersytetu Wrocławskiego, 10–11 IX 1988 r.], Wrocław 1991, s. 120–124.
- Heck Roman, *Maleczyńska Ewa*, [w:] *Polski Słownik Biograficzny*, t. 19, Wrocław–Warszawa–Kraków 1974, s. 301–303.
- Idea pokoju w myśli politycznej w przeszłości i współczesności. Materiały pomocnicze dla nauczycieli historii i wiedzy o społeczeństwie. Praca zbiorowa*, red. Karol Fiedor, Wrocław 1986.
- Księga jubileuszowa dedykowana profesorowi Romualdowi Gellesowi w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin. Studia i szkice z historii stosunków międzynarodowych i politologii*, red. Tadeusz Lebiada, Wrocław 2006.
- Kulak Teresa, *Profesor Ewa Maleczyńska wśród prekursorów edukacji regionalnej i lokalnej w polskim szkolnictwie średnim w latach 1931–1939*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 59 (2004), 3, s. 423–433.
- Lechicka Jadwiga, *Polska dydaktyka historii w latach 1925–1937*, Łódź 1937.
- Leszczyńska Barbara, *Profesorowie we wspomnieniach uczniów i współpracowników. Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, *Materiały III Zjazdu absolwentów historii* [Uniwersytetu Wrocławskiego, 10–11 IX 1988 r.], Wrocław 1991, s. 124–126;
- Maleczyńska Ewa, *Ćwierć wieku tradycji i dalsze formy współpracy Uniwersytetu Wrocławskiego i szkoły*, „Śląski Kwartalnik Historyczny Sobótka”, 26 (1971), nr 1, s. 5–14.

- Maleczyńska Ewa, *Lektura historyczna w I. klasie licealnej a dotychczasowa polska produkcja wydawnicza*, „Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne”, 5 (1937), 3, s. 113–123.
- Maleczyńska Ewa, *Nauczanie historii w szkole średniej*, Lwów–Warszawa 1937.
- Maleczyńska Ewa, *O roli książki historycznej w pracy szkoły średniej*, [w:] *Pamiętnik V Powszechnego Zjazdu Historyków Polskich w Warszawie, 28 listopada do 4 grudnia 1930 r.*, 1: *Referaty*, Lwów 1930, s. 651–656.
- Maleczyńska Ewa, *W sprawie lektury historycznej w wyższych klasach szkoły średniej*, „Wiadomości Historyczno-Dydaktyczne”, 1 (1933), 2, s. 72–87.
- Maleczyńska Ewa, *Z doświadczeń nad samodzielną pracą ucznia w obrębie nauczania historii w szkole średniej*, „Wiadomości Dydaktyczno-Historyczne”, 2 (1934), 2, s. 75–90.
- Maleczyńska Ewa, *Zagadnienie regionalizmu w nauczaniu historii w szkole średniej*, „Wiadomości Historyczne”, 2 (1949), 2, s. 32–36.
- Materiały i wskazówki do nauczania historii Ziemi Czerwieńskiej (do r. 1772)*, oprac. Ewa Maleczyńska, Aleksy Gilewicz, Lwów 1933.
- Maternicki Jerzy, *Polska dydaktyka historii 1918–1939. Materiały i komentarze*, Warszawa 1978.
- Maternicki Jerzy, *Problemy i perspektywy dydaktyki historii w Polsce*, „Kwartalnik Historyczny”, 87 (1980), 3–4, s. 589–606.
- Matwijowski Krystyn, *Lwowscy historycy współtwórcami wrocławskiego ośrodka badań historycznych. Prof. dr hab. Ewa Maria Maleczyńska*, [w:] *Człowiek, idea, dzieło. Prace dedykowane Profesor Stefanii Walasek*, red. Barbara Jędrychowska, Wrocław 2013, s. 97–103.
- Matwijowski Krystyn, *Profesor Ewa Maleczyńska*, „Acta Universitatis Wratislaviensis”, No 1306, *Materiały III Zjazdu absolwentów historii* [Uniwersytetu Wrocławskiego, 10–11 IX 1988 r.], Wrocław 1991, s. 71–79.
- Mazur Janina, *Dydaktyka historii na Uniwersytecie Pedagogicznym (Wyższej Szkole Pedagogicznej, Akademii Pedagogicznej) w Krakowie w okresie przemian edukacyjnych*, „Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis”, 142, *Studia Historica* 15 (2013), s. 175–191.
- Pańko Grażyna, *Z historii Zakładu Dydaktyki Historii w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego*, [w:] *Edukacja historyczna i obywatelska w szkolnictwie ponadgimnazjalnym*, red. Grażyna Pańko, Joanna Wojdon, Toruń 2003, s. 15–17.
- Pohoska Hanna, *Dydaktyka historii*, Warszawa 1927, wyd. 2, 1937.
- Sobiński Stanisław, *Uwagi metodyczne o nauczaniu historii*, Warszawa 1910.
- Studia z dziejów kultury i ideologii. Ofiarowane Ewie Maleczyńskiej w 50. rocznicę pracy dydaktycznej i naukowej*, red. Roman Heck, Waław Korta, Józef Leszczyński, Wrocław 1968.
- Techmańska Barbara, *Zakład Dydaktyki Historii i WoS współcześnie*, [w:] *Wokół problemów edukacji... Księga pamiątkowa dedykowana Pani profesor Grażynie Pańko z okazji 40-lecia Zakładu Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie*

Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego, red. Joanna Wojdon, Barbara Techmańska, Wrocław 2012, s. 15–16.

Walka z nazewnictwem polskim na Śląsku w okresie hitlerowskim (1933–1939), oprac. Karol Fiedor, Wrocław 1966.

Z zagadnień oświaty i wychowania w Polsce i na Zaolziu, red. Romuald Gelles, Wrocław 1980.

Zielecki Alojzy, *Wprowadzenie do dydaktyki historii*, Kraków 2008.

O AUTORACH

dr hab. Barbara Techmańska, prof. UWr, zatrudniona w Zakładzie Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego; członek Komisji Dydaktyki Historii Polskiej Akademii Nauk. Ważniejsze publikacje: *Towarzystwo Miłośników Ziemi Lubińskiej. Historia i współczesność* (Wrocław 2013), *Jan II Żagański. Niepokojny książę, sojusznik króla husyty (16 VI 1435–22 IX 1504)* (Kraków 2014), *Szkolnictwo mniejszości narodowych na Dolnym Śląsku w latach 1945–1989* (Łomianki 2019). Zainteresowania naukowe: historia szkolnictwa w XX w., historia społeczna Dolnego Śląska, problemy współczesnej edukacji historycznej. Adres e-mail: barbara.techmanska@uwr.edu.pl

dr hab. Karol Sanojca, prof. UWr, zatrudniony w Zakładzie Dydaktyki Historii i Wiedzy o Społeczeństwie w Instytucie Historycznym Uniwersytetu Wrocławskiego; kierownik Pracowni Bibliografii Historii Śląska; wiceprzewodniczący Komisji PAU do Oceny Podręczników Szkolnych; członek Polsko-Ukraińskiej Komisji Ekspertów do spraw Doskonalenia Treści Podręczników Szkolnych Historii i Geografii. Ważniejsze publikacje: *Obraz sąsiadów w szkolnictwie powszechnym Drugiej Rzeczypospolitej* (Wrocław 2003), *Relacje polsko-ukraińskie w szkolnictwie państwowym południowo-wschodnich województw Drugiej Rzeczypospolitej* (Kraków 2013). Zainteresowania naukowe: historia oświaty w XIX i XX w., problemy współczesnej edukacji historycznej, informacja naukowa w zakresie historii Śląska. Adres e-mail: karol.sanojca@uwr.edu.pl

